

Nr 22

*Utlåtande i anledning av väckta motioner om ökade möjligheter att er-
hålla studielån.*

Andra lagutskottet har till behandling förehaft en inom riksdagen väckt, till lag-
utskott hänvisad motion nr II:221 av herrar *Rask* och *Fridolfsson* i Rödeby.

I motionen har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte an-
hålla om en översyn av tillämpningsföreskrifterna för studielån enligt studiehjälps-
reglementet för studerande under 21 år syftande till att vidga möjligheterna att er-
hålla studielån.

Studielån enligt studiehjälpsreglementet

Gällande regler

De studiesociala förmånerna till elever i gymnasier, yrkesskolor och andra därmed
jämförbara skolformer regleras av *studiehjälpsreglementet*. I reglementet skiljer man
mellan yngre elever — de som börjat sin studier före det år de fyller 21 år — och äldre
elever — de som börjat studera vid högre ålder. Till skillnad från yngre elever anses all-
tid äldre elever som fristående från föräldrarnas ekonomi. Till yngre elever utgår utan
behovsprövning *studiebidrag* med 75 kr. i månaden under läsåret. Dessa elever kan
också erhålla *inkomstprövat tillägg* med högst 75 kr. i månaden och behovsprövat
tillägg om högst samma belopp. Elever med lång skolväg kan utan ekonomisk be-
hovsprövning få *resetillägg* med högst 75 kr. i månaden eller *inackorderingstillägg*
högst 100 kr. i månaden. Äldre elever erhåller i stället för de ovan angivna för-
månerna *förhöjt studiebidrag* som utgår utan behovsprövning med 175 kr. i måna-
den under läsåret.

Enligt studiehjälpsreglementet kan studerande som är i behov av studiekredit er-
hålla *studielån*. Sådant lån erhålles efter behovsprövning som handhas av centrala
studiehjälpsnämnden. Behovsprövningen sker för yngre elev med hänsyn till elevens
och hans föräldrars eller, om han är gift, makens ekonomiska förhållanden. Äldre
studerandes lånerätt bedömes endast med beaktande av studerandens egen och i före-
kommande fall makes ekonomi.

Enligt studiehjälpsreglementet är högsta lånesumman 5 000 kr. för läsåret. Lånets
storlek i de enskilda fallen bestämmas med beaktande av utbildningskostnaden och
de medel som står den studerande till buds. Lånet löper med ränta, som motsvarar
normalräntan för lån från statens utlåningsfonder.

Studielån skall återbetalas genom årliga amorteringar. Vid fastställande av amorteringsplan skall iakttagas, att den första amorteringen icke bör äga rum förrän under tredje året efter det, då utbildningen avslutats, och att lånet skall ha återbetalats före utgången av tjugonde året efter den första amorteringen. Om fullgörandet av betalningsskyldighet enligt fastställd amorteringsplan skulle innebära oskäligen uppföring för låntagaren, kan för visst år anstånd med amortering eller räntebetalning beviljas honom. Har anstånd beviljats, kan amorteringsplanen ändras och amorteringstiden utsträckas. Låntagare, vars betalningsförmåga på grund av sjukdom eller av annan jämförlig orsak är varaktigt nedsatt, kan helt eller delvis befrias från honom åvilande betalningsskyldighet. Avlider låntagare, bortfaller skyldigheten att återbetala sådan del av lånet, som vid tiden för dödsfallet ännu inte förfallit till betalning.

Centrala studiehjälpsnämnden tillkommer att inom ramen för studiehjälpsreglementets regler närmare bestämma om långivningen. Nämnden fattar i normalfallen beslut efter vissa schabloner, som f. n. innebär följande. Elever i åldern 16–19 år får högst 3 500 kr. i studielån per år. För inackorderad elev tillkommer 900 kr. Vid bestämmande av lånesumman i de enskilda fallen reduceras maximibeloppet (3 500 kr.) med följande summer.

- 1) Belopp erhållet i studiebidrag och inkomstprövat tillägg.
- 2) Två tredjedelar av den del av elevens beräknade inkomst som överstiger 4 240 kr./år.
- 3) Den del av elevens förmögenhet som överstiger 5 000 kr.
- 4) Tre tiondelar av den del av föräldrarnas beskattningsbara inkomst som överstiger ett fribelopp av 6 000 kr.

Om eleven har studerande syskon under 20 års ålder ökas fribeloppet med 3 000 kr. för varje syskon. Har föräldrarna förmögenhet jämställs två femtedelar av det förmögenhetsbelopp som överstiger 31 800 kr. med inkomst. Värdet av egnahemsfastighet eller mindre jordbruksfastighet, som är belånad till en tredjedel av taxeringsvärdet eller mera, skall som regel inte påverka möjligheten till studielån. Avsikten härmed är att reducera den verkan till minskad lånemöjlighet som eljest hade uppstått till följd av höjningen av taxeringsvärdet för fastigheter.

Lånebelopp som enligt denna beräkning skulle understiga 500 kr. utbetalas ej.

Föreligger särskilda skäl kan högre belopp utgivas än vad schablonreglerna ger vid handen. För ogifta elever som är 20 år eller däröver gäller liknande regler som för åldersgruppen 17–19 år, dock att man utgår från maximibeloppet 5 000 kr. Elever som är gifta erhåller maximalt 5 000 kr. Reduceringsreglerna för denna kategori liksom för äldre studerande är utformade så att de i stort överensstämmer med motsvarande regler för universitetsstuderande enligt studiemedelsförordningen.

Reglernas bakgrund

Före studiehjälpsreglementets ikraftträdande den 1 juli 1964 var lån till gymnasie-studerande ur allmänna studielånefonden maximerade till 2 500 kr. per läsår. När

synnerliga skäl förelåg kunde beloppet höjas med 1 000 kr. Lånen var subventionerade av staten dels i fråga om räntan, dels på så sätt att vid första amorteringstillfället regelmässigt avskrevs en fjärdedel av kapitalsskulden. Lånen var behovsprövade i förhållande till elevens och föräldrarnas ekonomi.

Studiehjälpsutredningen, vars betänkande Bättre studiehjälp (SOU 1963:48) lades till grund för studiehjälpsreglementet, föreslog att studielånens maximibelopp skulle höjas till 5 000 kr. Dessutom skulle subventionerna vid långivningen avskaffas. Utredningen ansåg att de äldre gymnasiestuderandena skulle få förmåner av samma ungefärliga storlek som de universitetsstuderande. De äldre studerandena skulle enligt utredningens förslag bedömas som fristående från föräldrarnas ekonomi. Beträffande yngre elever framhöll utredningen, att lån endast i undantagsfall borde tilldelas elever som tillhörde föräldrarnas ekonomi. Därvid borde prövningen av låneansökningar ske efter restriktiva grunder. Utredningen fann det naturligt att i sådana fall prövningen skedde i förhållande till föräldrarnas ekonomi.

Vid remissbehandlingen av utredningens förslag erinrade studiehjälpsnämnden om att det fanns inte så få ungdomar under 21 år, som ville börja gymnasiestudier och som inte hade möjlighet att göra detta med enbart den studiehjälp de kunde få i form av studiebidrag och tillägg. De måste även låna medel för utbildningen. Nämnden ville därför betona, att restriktiviteten med lån till denna yngre elevgrupp inte fick drivas alltför långt. Samma synpunkt återkom i yttranden från arbetsmarknadsstyrelsen, Målsmännens riksförbund, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund och Tekniska läroverkens elevförbund.

I *prop. 1964:138* med bl. a. förslag till det gällande studiehjälpsreglementet godtog i allt väsentligt utredningsförslaget beträffande studielån. Departementschefen framhöll särskilt (s. 185) att de vidgade lånemöjligheterna i främsta rummet var avsedda för vuxna studerande. Han uttalade vidare, att några särskilda begränsningar i lånemöjligheterna visserligen inte föreskrivits för yngre, hemmaboende studerande, men avsikten var att en viss restriktivitet skulle iakttagas i hithörande fall.

Särskilda utskottet anförde i *utlåtande nr 1* över propositionen.

Utskottet utgår ifrån att studielånen även i fortsättningen skall komma att spela en förhållandevis underordnad roll som studiefinansieringskälla för yngre elever vid gymnasier, yrkesskolor och folkhögskolor. De äldre eleverna inom dessa skolformer kommer, om propositionen lägges till grund för lagstiftning, att kunna få studiesociala förmåner med sammanlagt ungefär samma belopp som universitets- och högskolestuderande. Detta anser utskottet värdefullt.

I anslutning till avsnittet om studielån i propositionen vill utskottet understryka vad departementschefen uttalat om att den nu aktuella studiesociala reformen endast innefattar en etapp som sannolikt kommer att följas av flera andra. I ett mera definitivt skede torde det böra övervägas att tillgodose alla studerandes kreditbehov i samma former, oavsett om studierna bedrivs vid gymnasium, yrkesskola eller universitet. En sådan lösning måste kunna erbjuda åtskilliga fördelar.

Riksdagen godtog i denna del utskottets utlåtande.

Vid 1966 års riksdag framställde herr Rask en *interpellation* till statsrådet Edenman. Herr Rask frågade om statsrådet var beredd att vidtaga åtgärder, som skulle möjliggöra generösare tillämpningsbestämmelser för studielån enligt studiehjälpsreglementet för studerande som ej fyllt 21 år. I interpellationssvaret uttalades att de av centrala studiehjälpsnämnden utformade detaljreglerna för prövning av studielån syntes stå i god överensstämmelse med syftet med denna stödform. Statsrådet framhöll vidare.

En sådan uppmjukning av lånereglerna som åsyftas i interpellationen förutsätter en ändring av grunderna för det studiesociala stödet. För detta fordras beslut av riksdagen. Jag är emellertid för närvarande inte beredd att ta initiativet härtill. Nu gällande regler har ej tillämpats mer än ett par år. Tiden är ej mogen för att vidta ändringar av mera djupgående art i nuvarande studiesociala system.

Finansiering

Studielångivningen enligt studiehjälpsreglementet finansieras över en statlig lånefond, allmänna studielånefonden. De för utlåning tillgängliga medlen utgörs av till fonden influerna amorteringar och statliga investeringsanslag.

Budgetåret 1965/66 var antalet ansökningar om studielån 24 601. Lån beviljades till 20 939 elever med i genomsnitt 2 951 kr. per elev. Av de beviljade lånebeloppen gick ca 20 milj. kr. till gymnasister och elever i flickskolans två högsta klasser. Ungefär 26 milj. kr. tillfördes yrkesskoleelever och resten studerande vid övriga skolformer, som är berättigade till förmåner enligt studiehjälpsreglementet. Sammanlagt utbetalades ca 57 milj. kr.

Centrala studiehjälpsnämnden har den 11 november 1966 i framställning om anslag för budgetåret 1967/68 anmält att ansökningsfrekvensen för studielån under hösten 1966 visat en betydande ökning i förhållande till budgetåret 1965/66 oberoende av förändringen i elevantalet. Nämnden beräknar att innevarande budgetår 25 500 studielån kommer att beviljas. Även det genomsnittliga lånebeloppet per elev har visat en tendens till ökning och nämnden beräknar att lånemedeltalet kommer att gå upp till 3 300 kr. Antalet avslagna ansökningar har också ökat från föregående budgetår, från 14,9 % till ca 17 %. Nämnden beräknar medelsbehovet för innevarande budgetår till 84,5 milj. kr. I petita för budgetåret har nämnden ursprungligen beräknat antalet beviljade lån till 15 000 och medelsbehovet till 53 milj. kr.

Centrala studiehjälpsnämnden har med tanke på de äldre studerande föreslagit Kungl. Maj:t en uppräknig av det högsta lånebeloppet till 5 500 kr. per läsår. Nämnden önskar vidare att möjligheter bör införas att bevilja ännu större lån om synnerliga skäl föreligger. Vid framställandet av dessa förslag har nämnden särskilt framhållit att en ökning av långivningen till yngre elever bör undvikas.

För budgetåret 1967/68 beräknar centrala studiehjälpsnämnden antalet studielån till 26 000, varav 500 utgör en följd av det ökade antalet studerande. Nämnden beräknar medelsbehovet till ca 86 milj. kr. vid oförändrade bestämmelser om maximi-

beloppet och till ca 93 milj. kr., om nämndens förslag om höjning av maximibeloppet bifalles.

Utskottet

Studiehjälpsreglementet innehåller föreskrifter för det studiesociala stödet till elever i gymnasier, yrkesskolor, folkhögskolor och en del andra skolformer. Studiestödet utgår i form av bidrag eller lån. Av bidragen utgår utan ekonomisk behovsprövning studiebidrag med 75 kr. i månaden samt resetillägg med 30–75 kr. eller inackorderingsillägg med 100 kr. i månaden. Vissa elever kan därutöver få inkomstprövat tillägg om högst 75 kr. i månaden och behovsprövat tillägg med högst samma belopp.

Vid sidan av ovanstående förmåner kan studielån med högst 5 000 kr. per läsår utgå. Lånen är behovsprövade och långivningen handhas av centrala studiehjälpsnämnden. Låneansökningar från ogifta studerande, som börjar sina studier före det år de fyller 21 år, bedöms i förhållande till elevens och hans föräldrars ekonomi. Elever i åldern 16–19 år erhåller enligt centrala studiehjälpsnämndens praxis högst 3 500 kr. i lån. Är eleven inackorderad ökas maximibeloppet med 900 kr. Äldre elever erhåller upp till 5 000 kr. Vid beviljandet av lån tillämpar centrala studiehjälpsnämnden vissa detaljerade regler som nämnden själv uppställt. Utöver elevens och hans föräldrars inkomst och förmögenhet beaktas antalet studerande syskon under 20 år.

I förevarande motion begärs en översyn av tillämpningsföreskrifterna för studielån i syfte att vidga möjligheterna att erhålla lån. Motionärerna menar att den nuvarande långivningen är alltför restriktiv och anför som exempel att en inackorderad nittonårig studerande ej får studielån även om föräldrarnas beskattningsbara inkomst understiger 12 900 kr.

I propositionen med förslag till studiehjälpsreglemente framhöll föredragande departementschefen, att restriktivitet skulle iakttagas vid beviljande av studielån till yngre hemmaboende studerande. Särskilda utskottet, som behandlade propositionen, utgick ifrån att studielån skulle spela en förhållandevis underordnad roll som studiefinansieringskälla för yngre elever.

Andra lagutskottet delar uppfattningen att man bör vara återhållsam med att bevilja lån till gymnasierstudenter. Centrala studiehjälpsnämndens handläggning av långivningen överensstämmer med detta synsätt. Nämnden bör enligt utskottets uppfattning även framgent själv få svara för detaljutformningen av långivningen. Denna ordning möjliggör nämligen en smidig anpassning till ändrade förhållanden. I detta sammanhang kan påpekas att nämnden vid detta läsårs början företog en viss uppmjukning av sina tidigare kreditprövningsregler. Detta har inte beaktats i det av motionärerna anförda exemplet. Om man tillämpar de nuvarande normerna på det anförda exemplet torde ett studielån på 1 500 kr. kunna utgå. Den nuvarande långivningen kan sägas väl överensstämma med de intentioner statsmakterna hade vid studiehjälpsreglementets antagande år 1964. Om det anses önskvärt att yngre stu-

derande får ett ökat studiestöd bör ett sådant stöd i princip ges på annat sätt än genom ökade lånemöjligheter.

Med hänsyn till det anförda anser sig utskottet inte kunna biträda motionen utan utskottet får hemställa,

att förevarande motion, II:221, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 14 mars 1967

På andra lagutskottets vägnar:

JOHN R. ANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: fru Carlqvist, herrar Lars Larsson, Hübinette, fru Hamrin-Thorell, herrar Edström, Dahlberg, Högström och fru Elvy Olsson;

från a n d r a kammaren: herrar Anderson i Sundsvall, Rimmerfors, fru Ekendahl, herr Gustavsson i Alvesta, fröken Wetterström, herrar Bengtsson i Varberg*, Fredriksson och Göransson.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.